

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์ (ฉบับปรับปรุงและเพิ่มเติม)	(5)
คำนำผู้จัดพิมพ์ (ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)	(6)
คำนำผู้เขียน (ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)	(8)
คำนำผู้เขียน (ฉบับพิมพ์ครั้งที่สองและครั้งที่สาม)	(10)
คำนำผู้เขียน (ฉบับพิมพ์ครั้งที่สี่)	(13)
บทที่ 1 การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนา	1
สถานภาพของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา	1
แนวจารีตท้องถิ่น	1
แนวประวัติศาสตร์	5
ประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบตำนาน	7
ตำนานฝ่ายวัด	8
ตำนานฝ่ายเมือง	11
ปัญหาในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา	13
ปัญหาด้านหลักฐาน	14
ปัญหาด้านแนวคิดและวิธีการค้นคว้า	20
ที่มาและความสำคัญของอักษรที่ผลิตในล้านนา	21
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์ยุคแคว้น-นครรัฐในดินแดนล้านนาก่อนกำเนิดอาณาจักรในพุทธศตวรรษที่ 19	25
ล้านนา : ความหมายและขอบเขต	25
ที่มาของปัญหา	25
คำว่า “ล้านนา” เริ่มใช้ตั้งแต่เมื่อใด	26
อาณาเขตล้านนา	27
สภาพภูมิศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์ล้านนา	29
ภูมิประเทศ	30
ร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์	34
ยุคสังคมนาขพราน หรือยุคก่อนนักษิธรรม	35
ยุคสังคมเกษตรกรรม	37
ยุคสังคมโลหะ	38
ประวัติศาสตร์ยุค “แคว้น-นครรัฐ” ในดินแดนล้านนา	
ก่อนก่อตั้งอาณาจักรในพุทธศตวรรษที่ 19	40
ประวัติศาสตร์แคว้นโยนกในกลุ่มน้ำกก ยุคแคว้น-นครรัฐ	42
ปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนที่ราบลุ่มแม่น้ำกก	42
พัฒนาการของแคว้นโยนก	42

ประวัติศาสตร์เมืองพะเยาในกลุ่มน้ำอิง ยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ	61
ปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองพะเยา	61
ประวัติศาสตร์แคว้นหริภุญไชยในกลุ่มน้ำปิงตอนบน ยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ	67
สภาพชุมชนดั้งเดิมก่อนกำเนิดรัฐหริภุญไชย	67
แคว้นหริภุญไชย	70
กำเนิดเมืองหริภุญไชย	70
เมืองในแคว้นหริภุญไชย	78
ประวัติศาสตร์นครรัฐเขลางค์ในลุ่มน้ำวัง ยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ	85
ปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองนครลำปางในสมัยโบราณ	85
การสร้างบ้านแปงเมืองในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง	88
กำเนิดนครรัฐเขลางค์	90
จากนครเขลางค์เป็นเมืองนครลำปาง	94
นครรัฐเขลางค์ในลุ่มน้ำวังสลายตัว	95
ประวัติศาสตร์นครรัฐแพร่ในกลุ่มน้ำยมตอนบน ยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ	96
ปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองแพร่	96
การสร้างบ้านแปงเมืองในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำยมตอนบน	97
กำเนิดเมืองพลรัฐ	99
จากเมืองพลรัฐเป็นเมืองแพด	100
ความผันแปร “เมืองแพด – เมืองแพร่”	101
นครรัฐแพร่ในกลุ่มน้ำยมสลายตัว	102
ประวัติศาสตร์นครรัฐน่านในกลุ่มน้ำน่านตอนบน ยุคแคว้นแคว้น-นครรัฐ	103
ปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองน่าน	103
การสร้างบ้านแปงเมืองในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านตอนบน	106
บทที่ 3 อาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1839-2101) : พัฒนาการของอาณาจักร	115
สมัยสร้างอาณาจักร (พ.ศ.1839-1898)	116
กำเนิดอาณาจักรล้านนา	116
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำเนิดอาณาจักรล้านนา	117
การรวบรวมบ้านเมือง	119
การสร้างเวียงกุมกามบนพื้นฐานวัฒนธรรมหริภุญไชย	120
การสร้างเมืองเชียงใหม่	122
ความสำคัญของเมืองเชียงใหม่	126
ระบบนิเวศวิทยาของเมืองเชียงใหม่	133
ทำเลที่ตั้งเมืองเชียงใหม่	133
หลักการสำคัญของระบบนิเวศเมือง	137
การสร้างความเข้มแข็งในสมัยสร้างอาณาจักร	143

สมัยอาณาจักรล้านนารุ่งเรือง (พ.ศ. 1898-2068)	149
พัฒนาการของอาณาจักรล้านนาสมัยรุ่งเรือง	149
สมัยเสื่อมของอาณาจักรล้านนาและการล่มสลายของอาณาจักร (พ.ศ. 2069-2101)	173
ปัจจัยแห่งความเสื่อมของอาณาจักรล้านนา	173
บทที่ 4 อาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1839-2101) การปกครอง เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาและรัฐไทยใกล้เคียง	185
การปกครอง	185
สถาบันกษัตริย์	185
สถาบันขุนนาง	189
โครงสร้างทางการปกครองอาณาจักรล้านนา	190
ขอบเขตอำนาจและบทบาททางการเมืองของ “เมือง”	195
เมืองราชธานีกับการควบคุมหัวเมือง	202
เศรษฐกิจ	
พื้นฐานทางเศรษฐกิจ	207
ลักษณะการค้าในอาณาจักรล้านนา	208
การค้าภายในและการค้าระหว่างรัฐ	217
ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาและรัฐไทยใกล้เคียง	225
ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาและรัฐไทยบางตอนบน	226
เมืองเชียงรุ่ง	227
เมืองเชียงตุง	228
เมืองยอง	230
เมืองนายน	237
เมืองหลวงพระบาง	238
ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาและรัฐไทยตอนล่าง	244
ความสัมพันธ์ระหว่างสุโขทัยและล้านนา	245
ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนาและอยุธยา	248
บทที่ 5 ล้านนาสมัยพม่าปกครอง (พ.ศ. 2101-2317) จากศูนย์อำนาจสูงรัฐชายขอบ	253
ปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยพม่าปกครอง	253
การล่มสลายของรัฐแบบอาณาจักรสู่ความเป็นรัฐแบบแว่นแคว้น	255
นโยบายการปกครอง	257
ล้านนากับการปกครองของพม่าในช่วงแรก (พ.ศ. 2101-2207)	258
การขยายอำนาจของราชวงศ์ตองอู	258
บูรณอนงฮัตถ์ครองล้านนา (ระหว่าง พ.ศ. 2101-2124)	259
นโยบายการปกครองล้านนาของบูรณอนง	261
นโยบายการปกครองล้านนาของบูรณอนง	261

พญาเมกุและพระนางสุทิวทวิภายใต้การปกครองพม่า	270
นราเมงสอกับการสถาปนาเชื้อสายราชวงศ์ตองอูในล้านนา	276
การขยายอำนาจสมัยพระเจ้าอนอกเตลุน (พ.ศ. 2148-2171) 279	
และพระเจ้าตลุน (พ.ศ. 2127-2191)	
สภาพเศรษฐกิจและสังคมสมัยพม่าปกครองช่วงแรก (พ.ศ. 2101-2207)	279
ล้านนากับการปกครองของพม่าในช่วงหลัง (พ.ศ. 2207-2317)	293
การส่งขุนนางพม่ามาปกครอง	294
การยกฐานะเมืองเชียงแสนเป็นศูนย์กลางอำนาจพม่าทางตอนบน พ.ศ. 2244	297
ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ	299
ความเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นอันหลากหลาย	302
การปราบปรามล้านนาสมัยพระเจ้าอินทวิชิตแห่งราชวงศ์คองบอง	307
บทที่ 6 ล้านนาสมัยเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม (พ.ศ. 2317-2442)	311
การฟื้นฟูล้านนา	312
การฟื้นฟูเมืองและการเข้าสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี	313
สถานการณ์เชียงใหม่ในสมัยพระยาหลวงจักรีปราการ (พระยาจำบ้านบุญมา)	317
เจ้าเจ็ดตนกับการฟื้นฟูล้านนา	318
การตั้งเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2339	324
การฟื้นฟูเมืองร้างและสถาปนาเมืองชายแดน	332
การเมืองการปกครองเชียงใหม่ในฐานะเมืองประเทศราช	336
การเมืองภายในเชียงใหม่สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน	344
การปกครองภายในเมืองเชียงใหม่	353
การปกครองเมืองเชียงใหม่ในฐานะประเทศราชของไทย	357
นโยบายการปกครองเมืองเชียงใหม่	357
วิธีการควบคุมเชียงใหม่ในฐานะเมืองประเทศราช	359
พันธะของเมืองเชียงใหม่ต่อรัฐบาลกลางกรุงเทพฯ	359
ปัญหาการรุกรานจากพม่าและการขยายอำนาจของไทยในสงครามเชียงตุง	365
ปัญหาการรุกรานจากพม่า	365
การขยายอำนาจของไทยในสงครามเชียงตุง	369
สงครามเชียงตุงครั้งแรก (พ.ศ. 2392-2393)	369
สงครามเชียงตุงครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2395)	372
สงครามเชียงตุงครั้งที่ 3 (พ.ศ. 2397)	380

บทที่ 7	อิทธิพลจักรวรรดินิยมตะวันตกในล้านนาและปัญหาที่เกิดขึ้น	385
	การเข้ามาของคนอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษในล้านนา	386
	ปัญหาเกี่ยวกับกิจการป่าไม้	389
	ปัญหาความวุ่นวายในหัวเมืองชายแดนล้านนา	394
	นโยบายของอังกฤษในล้านนา	400
	การเสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงในเขตเมืองน่านให้ฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2446	402
บทที่ 8	การรวมหัวเมืองประเทศราชล้านนาเข้าสู่ส่วนกลางล้านนาสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์	409
	ปัจจัยการปฏิรูปการปกครอง	410
	ข้าหลวงสามหัวเมืองกับการแก้ไขปัญหาที่เชียงใหม่ (พ.ศ. 2416)	412
	การปฏิรูปการปกครองในล้านนา	420
	สมัยก่อนจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2427-2442)	422
	การปฏิรูปการปกครองหัวเมืองลาวเฉียง (พ.ศ. 2427-2435)	422
	สมัยปฏิรูปการปกครองมณฑลลาวเฉียง (พ.ศ. 2436-2442)	439
	สมัยจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2442-2476)	449
	การสถาปนาระบบมณฑลเทศาภิบาล	
	การสถาปนาเมืองประเทศราช (พ.ศ. 2442-2449)	449
	การสร้างสำนักักรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ “เอกภาพแห่งชาติ” (พ.ศ.2445-2458)	462
	การยกเลิกเขตพิเศษมณฑลพายัพ	478
บทที่ 9	สังคมและเศรษฐกิจของล้านนา (พ.ศ. 2317-2476)	479
	สังคมล้านนาสมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน	479
	ชนชั้นมูลนาย	479
	พวกที่ไม่ใช่มูลนาย	487
	ไพร่	488
	ทาส	501
	ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม : การยกเลิกชนชั้นมูลนาย ไพร่และทาส	505
	การยกเลิกระบบไพร่	505
	การจัดการทหารในมณฑลพายัพ	509
	การเลิกทาส	513
	เศรษฐกิจล้านนา (พ.ศ. 2317-2476)	514
	สภาพเศรษฐกิจสมัยก่อนการปฏิรูปมณฑลพายัพ (ช่วงก่อน พ.ศ. 2427)	514
	การค้าภายในล้านนา	516
	การค้าทางไกล	520

การเข้ามาระบบเศรษฐกิจทุนนิยม : การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2427-2464)	522
การทำป่าไม้	523
การขยายตัวทางการค้า (พ.ศ. 2427-2464)	526
บทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีน (พ.ศ. 2427-2464)	531
การปรับเปลี่ยนสถานะทางเศรษฐกิจในกลุ่มเจ้านาย	535
เศรษฐกิจในระบบการผลิตเพื่อการค้า (พ.ศ. 2464-2476)	538
การก่อรูปของ “เมือง” สมัยใหม่	541
การสถาปนาระบบราชการแบบใหม่	541
การเติบโตของสังคมเมืองสมัยใหม่	544
บทที่ 10 ภาคเหนือยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง	555
ประวัติศาสตร์ภาคเหนือสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-พ.ศ.2503	
รัฐบาลคณะราษฎร สมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา (พ.ศ. 2476-2481)	556
รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487)	557
ภาคเหนือสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง	565
ภาคเหนือช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง	578
กิจการค้าข้าว	579
กิจการผลิตและค้าใบยาสูบ	580
กิจการทำป่าไม้	581
กิจการธุรกิจการค้า	581
กิจการธนาคาร	582
การขยายตัวของสังคมเมืองสมัยใหม่	583
สมัยพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน	590
สมัยพัฒนาช่วงแรก	591
พัฒนาด้านการคมนาคม	591
พัฒนาด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม	593
พัฒนาด้านการท่องเที่ยว	595
การขยายตัวเมืองเชียงใหม่	600
นโยบายเมืองหลักและเมืองรองแห่งภาคเหนือ	603
สมัยพัฒนาช่วงสอง	611
การขยายตัวเมืองเชียงใหม่	612
พัฒนาด้านการท่องเที่ยว	614
ความเป็นชุมชนเมืองสมัยใหม่	615
เมืองโตซ้ำในภาคเหนือ	622

ภาคผนวก		629
ภาคผนวก 1	ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์มั่งราย	630
ภาคผนวก 2	ลำดับผู้ครองเมืองเชียงใหม่สมัยพม่าปกครอง (พ.ศ. 2121-2317)	631
ภาคผนวก 3	เจ้าหลวงเชียงใหม่ (พ.ศ. 2325-2482)	633
บรรณานุกรม		634